

Older People's Commissioner for Wales
Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru

**Canllawiau ymarfer gorau ar
gyfer ymgysylltu ac
ymgyngori â phobl hŷn ar
newidiadau i wasanaethau
cymunedol yng Nghymru**

Gorffennaf 2014

Cynnwys

Rhagair	03
Cyd-destun	05
Ymgysylltu â phobl hŷn yng Nghymru	11
Ymgynghori â phobl hŷn yng Nghymru	13
Swyddogaeth asesiad o'r effaith ar gydraddoldeb mewn ymgysylltu ac ymgynghori	15

Rhagair

Ym mis Chwefror, cyhoeddais adroddiad, 'Pwysigrwydd ac Effaith Gwasanaethau Cymunedol yng Nghymru'¹, a oedd yn gwneud achos cryf dros warchod gwasanaethau cymunedol hanfodol y mae pobl hŷn yn dibynnu arnyn nhw, fel bysiau lleol, toiledau cyhoeddus, llyfrgelloedd, canolfannau dydd a chanolfannau cymunedol a chanolfannau dysgu gydol oes. Mae pryder mawr ymysg pobl hŷn bod y gwasanaethau hyn, yn aml yn cael eu disgrifio fel 'hollol anhepgor', mewn risg o ddiflannu o ganlyniad i bwysau cyllidebol presennol sy'n wynebu Awdurdodau Lleol drwy Gymru.

Rydw i'n deall bod rhaid gwneud penderfyniadau anodd ar wariant a bod yn rhaid gwneud arbedion, ond mae'n hanfodol bod y gwasanaethau hyn yn cael eu gwarchod neu'u cyflawni mewn ffyrdd gwahanol er mwyn sicrhau bod pobl yn gallu parhau i'w defnyddio. Yn ogystal, rhaid i leisiau'r bobl sy'n defnyddio'r gwasanaeth cymunedol fod wrth galon unrhyw benderfyniadau sy'n cael eu gwneud a fydd yn arwain at newidiadau mewn gwasanaethau.

Fodd bynnag, mae pobl hŷn yn dweud wrthyf eu bod yn aml yn ei chael yn anodd ymgysylltu ag Awdurdodau Lleol i ddylanwadu ar y penderfyniadau sy'n effeithio arnyn nhw, a'u bod yn aml yn teimlo'n ddi-rym pan mae cynlluniau yn cael eu gwneud i leihau neu gau gwasanaethau. Yn ogystal, maen nhw'n dweud wrthyf nad oes digon o gyfleoedd i fynegi eu safbwyntiau ac maen nhw'n teimlo bod eu pryderon yn aml yn cael eu hanwybyddu, ac ychydig o sylw yn cael eu rhoi iddyn nhw pan maen nhw'n gwneud hynny.

Fel defnyddwyr allweddol o wasanaethau cymunedol, mae pobl hŷn mewn lle da i fesur effeithiolrwydd y gwasanaethau hyn ac maen nhw angen digon o gyfleoedd i ddatgan eu safbwyntiau a'u bod yn cael eu deall gan y rhai sy'n gwneud penderfyniadau.

Pwrpas y Canllawiau hyn yw cefnogi Awdurdodau Lleol i sicrhau ymgysylltiad llawn ac ystyrlon gyda phobl hŷn pan mae penderfyniadau allweddol yn cael eu gwneud ynglŷn â gwasanaethau cymunedol.

¹ http://www.olderpeoplewales.com/wl/Publications/pub-story/14-02-25/The_Importance_and_Impact_of_Community_Services_within_Wales.aspx

Ni allwn fforddio i golli'r gwasanaethau cymunedol hanfodol hyn, sy'n darparu bywydau pobl hŷn gyda gwerth, ystyr a phwrrpas. Gydag Awdurdodau Lleol drwy Gymru yn debygol iawn o wynebu heriau cyllidebol pellach yn ystod y blynyddoedd i ddod, mae'n rhaid archwilio ffyrdd newydd ac arloesol er mwyn sicrhau bod gwasanaethau cymunedol hanfodol yn parhau ar gael i bobl hŷn.

Ochr yn ochr â'r Canllawiau hyn, yn ogystal rydw i wedi cyhoeddi pecyn cymorth Gwasanaethau Cymunedol ar gyfer pobl hŷn er mwyn eu darparu gyda'r wybodaeth y maen nhw ei hangen ynglŷn â'r ffyrdd mwyaf effeithiol i leisio'u barn a dylanwadu ar y penderfyniadau sydd yn effeithio arnyn nhw.

Fel Comisiynydd, fy swyddogaeth yw sbarduno'r newid y mae pobl hŷn yn ei ddymuno ac angen ei weld, ac edrychaf ymlaen at gefnogi Awdurdodau Lleol drwy Gymru i ddefnyddio'r Canllawiau hyn i ymgysylltu â phobl hŷn yn fwy effeithiol er mwyn sicrhau bod y penderfyniadau a wnaed ynglŷn â gwasanaethau cymunedol hanfodol yn ystyried ac yn adlewyrchu anghenion, pryderon a blaenoriaethau pobl hŷn yn llawn.

Sarah Rochira
Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru

Cyd-destun

Mae colli gwasanaethau cymunedol allweddol, fel bysiau cyhoeddus, toiledau, canolfannau cymunedol a chanolfannau dydd, llyfrgelloedd a chanolfannau dysgu gydol oes yn bryder mawr i bobl hŷn ac mae eisoes yn cael effaith ar eu bywydau o ganlyniad i benderfyniadau a wnaed eisoes gan nifer o Awdurdodau Lleol drwy Gymru.

O ystyried y rhagolygon ariannol ar gyfer llywodraeth leol yn ystod y blynyddoedd sydd i ddod, disgwylir yn ogystal y bydd angen gwneud penderfyniadau anodd pellach ar ddyfodol gwasanaethau cymunedol.

Mae'r canllawiau hyn nid yn unig yn ategu adroddiad Gwasanaethau Cymunedol y Comisiynydd (Pwysigrwydd ac Effaith Gwasanaethau Cymunedol yng Nghymru), a gyhoeddwyd ym mis Chwefror, ond yn ogystal y blaenoriaethau canlynol yn ei Fframwaith Gweithredu 2013-17²:

- Sefydlu lles pobl hŷn wrth galon gwasanaethau cyhoeddus
- Gwarchod a gwella gwasanaethau cymunedol, cyfleusterau a seilwaith
- Ymdrin â rhagfarn, anghydraddoldeb a gwahaniaethu

Tra bod y Comisiynydd yn cydnabod y pwysau cyllidebol sydd wedi'i roi ar Awdurdodau Lleol, mae'n rhaid i bobl hŷn allu parhau i gael mynediad at wasanaethau cymunedol. Mae'n hanfodol nad yw gwasanaethau cymunedol yn cael eu gweld fel costau dewisol, ond fel yr asedau cymunedol hanfodol hynny yr ydyn nhw.

Mae'r asedau cymunedol hyn yn rhan annatod o gyflawni agendâu polisi sy'n ymddangos yng Nghymru, fel atal, canolbwyntio ar y dinesydd a gwydnwch cymunedol. Bydd yr agendâu newydd hyn yn cael eu tanseilio'n sylweddol wrth golli'r gwasanaethau allweddol hyn.

Fel y pwysleisiwyd gan y Comisiynydd yn ei hadroddiad, mae gan bobl hŷn gyfoeth o wybodaeth a phrofiad ynglŷn â gwasanaethau cymunedol. Fel defnyddwyr aml o wasanaethau cymunedol, mae'n rhaid i bobl hŷn fod yn bartneriaid mewn gwneud penderfyniadau ynglŷn â dyfodol gwasanaethau cymunedol, a'u bod wedi'u hymglymu a'u hymgyngori yn gynyddol mewn cynllunio, datblygu a chyflawni gwasanaethau a seilwaith yn y gymuned.

² http://www.olderpeoplewales.com/Libraries/Uploads/Fframwaith_Gweithredu_1.sflb.ashx

Gall ymgysylltu uniongyrchol â phobl hŷn ac archwilio amrediad eang a dyfeisgar o brosesau partneriaeth arwain at ganlyniadau cadarnhaol ar gyfer pobl hŷn a'r sector cyhoeddus fel ei gilydd. Gyda bron i 800,000 o bobl sy'n 60 oed neu'n hŷn yng Nghymru, a'r disgwyl y bydd dros filiwn o bobl yn y grŵp oedran yma yn ystod yr ugain mlynedd nesaf, ni ddylai pobl hŷn fod yn ôl-ystyriaeth wrth gynllunio cymunedol. Rydym angen cynllunio heddiw ar gyfer cymdeithas sy'n heneiddio. Bydd y gost o beidio â gwneud hyn yn llawer mwy yn y tymor canolig i'r hirdymor.

Mae'r Canllawiau hyn yn cael eu cyhoeddi o dan adran 12 o Ddeddf Comisiynydd Pobl Hŷn (Cymru) 2006³. Pwrpas y canllawiau hyn yw sicrhau bod Awdurdodau Lleol yn rhoi sylw dyledus mewn cyfraith ac yn cydymffurfio'n llawn â'u hymrwymadau cyfreithiol pan mae cynigion yn cael eu gwneud ar gyfer newidiadau i wasanaethau cymunedol hanfodol.

Mae'r Comisiynydd yn disgwyl bod yr holl Awdurdodau Lleol yn cydymffurfio â'r Canllawiau er mwyn sicrhau bod pobl hŷn yn cael eu darparu gyda phob cyfle i leisio'u pryderon a'u bod wedi cael eu hysbysu'n llawn ar gynnydd unrhyw gynnig.

Yn y dyfodol, rhaid i newidiadau i wasanaethau cymunedol lleol, cyfleusterau a seilwaith beidio â mynd ymlaen heb ddadansoddiad llawn a chadarn o'r effaith y bydd y rhain yn eu cael ar les pobl hŷn, gyda chynlluniau effeithiol yn cael eu rhoi ar waith er mwyn lliniaru'r effaith hon.

³ <http://www.legislation.gov.uk/cy/ukpga/2006/30/section/12>

Canllawiau a gyhoeddwyd o dan A.12 Deddf Comisiynydd Pobl Hŷn (Cymru) 2006

Gorffennaf 2014

Canllawiau ymarfer gorau ar gyfer ymgysylltu ac ymgyngori â phobl hŷn ar newidiadau i wasanaethau cymunedol yng Nghymru

Mae'r Canllawiau hyn wedi'u bwriadu ar gyfer Awdurdodau Lleol wrth gynnig newidiadau i wasanaethau cymunedol.

Mae'n rhaid i Awdurdodau Lleol roi sylw i'r Canllawiau hyn wrth gyflawni eu swyddogaethau. Bydd y Comisiynydd yn defnyddio'r canllawiau hyn fel safon yn erbyn yr hon gellir asesu'r raddfa y mae Awdurdodau Lleol yn diogelu ac yn hyrwyddo buddiannau pobl hŷn yng Nghymru.

Cyd-destun cyfreithiol

Comisiynydd Pobl Hŷn

Mae Deddf Comisiynydd Pobl Hŷn (Cymru) 2006⁴ yn darparu'r Comisiynydd gydag amrediad o rymoedd i hyrwyddo a diogelu buddiannau pobl hŷn, herio gwahaniaethu ar sail oed, hyrwyddo ymarfer gorau yn y driniaeth o bobl hŷn ac adolygu'r gyfraith fel y mae hi'n effeithio ar bobl hŷn. Gall y Comisiynydd fynnu bod cyrff cyhoeddus yn atebol drwy adolygu eu camau gweithredu neu archwilio cwynion yn eu herbyn. Yn ogystal, gall gyhoeddi canllawiau ymarfer gorau a rhyddhau adroddiadau i Brif Weinidog Cymru.

Awdurdodau Lleol

Roedd Deddf Cydraddoldeb 2010⁵ yn cynnwys dyletswydd gyffredinol, Dyletswydd Cydraddoldeb y Sector Cyhoeddus (DCSC) newydd, a oedd yn disodli dyletswyddau ar wahân ar hil, anabledd a chydaddoldeb

4 <http://www.legislation.gov.uk/cy/ukpga/2006/30/contents>

5 http://www.equalityhumanrights.com/sites/default/files/uploads/Wales/PDFs/1._psed_wales_essential_guide.pdf

rhywiol. Mae'r ddyletswydd gyffredinol newydd yn cynnwys y nodweddion gwarchoddedig canlynol:

- Oed
- Ailbennu rhywedd
- Rhyw
- Hil – yn cynnwys tarddiad ethnig neu genedlaethol, lliw neu genedligrwydd
- Anabledd
- Beichiogrwydd a mamolaeth
- Cyfeiriadedd rhywiol
- Crefydd neu gred – yn cynnwys diffyg cred

Nod y ddyletswydd gyffredinol yw sicrhau bod awdurdodau cyhoeddus a'r rhai hynny sy'n ymgymryd â swyddogaeth gyhoeddus yn ystyried sut y gallan nhw gyfrannu'n gadarnhaol tuag at gymdeithas decach drwy hyrwyddo cydraddoldeb a chysylltiadau da yn eu gweithgareddau beunyddiol. Mae'r ddyletswydd yn sicrhau bod ystyriaethau cydraddoldeb yn cael eu hymgorffori wrth gynllunio polisïau a chyflawni'r gwasanaethau a'u bod yn cael eu cadw o dan adolygiad. Bydd hyn yn cyflawni gwell canlyniadau i bawb.

Mae gofyn i gyrrff cyhoeddus roi sylw dyledus i'r angen i:

1. ddileu gwahaniaethu anghyfreithlon, aflonyddu ac erledigaeth ac ymddygiad arall sy'n cael ei wahardd gan y Ddeddf
2. hyrwyddo cyfle cyfartal rhwng pobl sy'n rhannu nodwedd warchoddedig berthnasol a'r rhai hynny nad ydyn nhw
3. meithrin cysylltiadau da rhwng pobl sy'n rhannu nodwedd warchoddedig a'r rhai hynny nad ydyn nhw.

Er mwyn gweithredu'r ddyletswydd gyffredinol, cymerwyd yr egwyddorion canlynol o gyfraith achosion ar y dyletswyddau cydraddoldeb blaenorol. Er mwyn cwrdd â'r ddyletswydd gyffredinol, rhaid i awdurdod cyhoeddus sicrhau:

- **Gwybodaeth:** mae'r rhai hynny sy'n ymarfer ei swyddogaethau (ei staff a'i arweinyddiaeth) yn ymwybodol o ofynion y ddyletswydd. Mae cwrdd â'r ddyletswydd yn cynnwys 'dull a chyflwr meddwl ymwybodol'. Dylai'r rhai sy'n gwneud penderfyniadau fod yn ymwybodol o oblygiadau'r ddyletswydd wrth wneud penderfyniadau ynglŷn â'u polisïau a'u hymarferion.

- **Amseroldeb:** mae'r ddyletswydd yn codi cyn a phan y mae polisi arbennig o dan ystyriaeth ac mae penderfyniad yn cael ei wneud. Ni all awdurdod cyhoeddus gwrdd â'r ddyletswydd drwy gyfiawnhau penderfyniad ar ôl iddo gael ei wneud.
- **Ystyriaeth arwyddocaol:** mae'n rhaid i dri nod y ddyletswydd gyffredinol ffurfio rhan annatod o'r broses o wneud penderfyniadau. Nid yw hyn yn ymarfer o 'dicio'r blychau' – mae'n rhaid ei ymarfer yn drylwyr, gyda meddwl agored mewn ffordd sy'n dylanwadu ar y penderfyniad terfynol.
- **Gwybodaeth ddigonol:** rhaid i'r sawl sy'n gwneud y penderfyniad ystyried pa wybodaeth sydd ganddyn nhw yn ogystal â pha wybodaeth bellach a all fod ei angen er mwyn rhoi ystyriaeth i'r ddyletswydd gyffredinol.
- **Adolygu:** rhaid i gyrff cyhoeddus roi sylw i nodau'r ddyletswydd gyffredinol, nid yn unig pan mae polisi yn cael ei ddatblygu a'i benderfynu, ond yn ogystal pan mae'n cael ei weithredu a'i adolygu. Mae'r ddyletswydd gyffredinol yn ddyletswydd barhaus.
- **Peidio â dirprwyo:** Mae gofyn i unrhyw un sy'n ymarfer swyddogaethau cyhoeddus ar ran corff cyhoeddus gwrdd â'r ddyletswydd. Mae hyn oherwydd bod y ddyletswydd yn aros gyda'r awdurdod cyhoeddus, hyd yn oed os ydyn nhw wedi dirprwyo unrhyw swyddogaethau i sefydliad arall.

Dyletswyddau penodol yng Nghymru

Pwrpas cyffredinol y dyletswyddau penodol yng Nghymru yw helpu cyrff rhestredig wrth berfformio eu dyletswydd gyffredinol ac i gynorthwyo tryloywder. Mae'r dyletswyddau penodol yng Nghymru wedi'u hamlinellu yn Rheoliadau Deddf Cydraddoldeb 2010 (Dyletswyddau Statudol) (Cymru) 2011. Mae'r dyletswyddau penodol yng Nghymru yn cynnwys:

- Amcanion
- Cynlluniau Cydraddoldeb Strategol
- Ymgysylltu
- Asesu effaith
- Gwybodaeth ar gydraddoldeb
- Gwybodaeth ar gyflogaeth

- Gwahaniaethau tâl
- Hyfforddi staff
- Caffael
- Adrodd blynyddol
- Cyhoeddi
- Adrodd gan Weinidogion Cymru
- Adolygiad
- Hygyrchedd

Ymgysylltu

Mae'n rhaid i gorff rhestredig yng Nghymru gynnwys pobl y mae'n eu hystyried sy'n cynrychioli un neu fwy o'r grwpiau gwarchodedig ac sydd â diddordeb mewn sut mae awdurdod yn ymgymryd â'i swyddogaethau.

Gall corff rhestredig ymgynghori ac ymglymu â phobl eraill y mae'n eu hystyried yn briodol. Wrth gyrraedd y penderfyniad o bwy sy'n briodol, rhaid i awdurdod ystyried yr angen i ymglymu neu ymgynghori â phobl o un neu fwy o'r grwpiau gwarchodedig sydd gyda diddordeb yn y ffordd y mae'r awdurdod yn ymgymryd â'i swyddogaeth, lle mae'n rhesymol ymarferol i wneud hynny.

Mae'n **rhaid** i'r ymgysylltiad hwn ddigwydd mewn perthynas â:

- gosod amcanion cydraddoldeb
- paratoi ac adolygu Cynllun Cydraddoldeb Strategol
- nodi sut y gall gwaith a gweithgareddau awdurdod gyfrannu tuag at gwrdd â'r ddyletswydd gyffredinol
- asesu'r effaith debygol ar grwpiau gwarchodedig o unrhyw bolisïau neu ymarferion sy'n cael eu cynnig neu'u hadolygu.

Ymgysylltu â phobl hŷn yng Nghymru

Ymgysylltu

‘Ymglymiad parhaus pobl hŷn, eu fforymau/rhwydweithiau a’r sefydliadau statudol a sector gwirfoddol sy’n cynrychioli eu buddiannau drwy ymgynghoriad neu drafodaeth anffurfiol.’

Proses ddwyffordd yw ymgysylltiad sy’n cynnwys gwranddo gweithredol. Dylai fod yn ystyrllon a dylai’r Awdurdod Lleol gael ei weld yn rhyngweithio gyda phobl hŷn, yn eu hannog i gyfranogi, mabwysiadu dull cynhwysol a dangos parodrwydd i newid o ganlyniad i ddysgu drwy ymgysylltu.

Ymgysylltu ymarferol:

- Dylai Awdurdodau Lleol ymgysylltu gydag amrediad eang o bobl hŷn yn barhaus. Gellir cyflawni hyn drwy sefydliadau sy’n cynrychioli pobl hŷn, ond yn ogystal dylai Awdurdodau Lleol ddarganfod ffyrdd i ymgysylltu ag unigolion nad ydyn nhw yn mynychu’r grwpiau mwyaf amlwg. Dylai Awdurdodau Lleol ystyried lle mae pobl hŷn a lle maen nhw’n mynd yn ystod eu bywydau beunyddiol. Ni ddylid meddwl am bobl hŷn fel grŵp ar wahân o weddill y gymuned. Gyda’u gwybodaeth a’u profiad, mae pobl hŷn mewn lle da i fesur pwysigrwydd ac effeithiolrwydd gwasanaethau cymunedol.
- Dylai Awdurdodau Lleol gydnabod bod llawer o bobl hŷn yn parhau yn egniol drwy barhau i weithio, ymrwymadau gofal plant ac oedolion neu wirfoddoli ac felly ychydig o amser sydd ganddyn nhw i leisio eu pryderon a’u blaenoriaethau ynglŷn â gwasanaethau cymunedol. Mae gan bobl hŷn gyfyngiadau ar eu hamser yn yr un ffordd â phobl ifanc.
- Dylai Awdurdodau Lleol ystyried yn ogystal y bobl hŷn hynny nad ydyn nhw mor weladwy mewn bywyd beunyddiol: mae’n hanfodol nad ydyn nhw yn cael eu cadw allan o ymgysylltiad ar wasanaethau cymunedol.
- Dylai Awdurdodau Lleol sicrhau eu bod yn cynnwys pobl na chlywir

eu lleisiau yn aml. Yn ogystal, ceir gofynion penodol o dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010 fod yn rhaid i Awdurdodau Lleol gydymffurfio â nhw mewn perthynas ag ymgysylltu â phobl gyda nodweddion gwarchoddedig.

- Dylai Awdurdodau Lleol ddefnyddio amrywiaeth o ddulliau ar gyfer ymgysylltu, e.e. cynulleidfaoedd cyhoeddus, cyfarfodydd wyneb yn wyneb, gohebiaeth drwy lythyr neu e-bost, sgysiau ffôn, cyfryngwyr neu eiriolwyr lle bo'r angen. Dylai lleoliadau a gwybodaeth fod ar gael i bawb.
- Dylai gwahoddiadau i ymgysylltu fod yn agored ac arwain at berthynas barhaus gyda phobl hŷn, yn hytrach na bod yn gysylltiedig ag un mater unigol. Os yw unigolyn hŷn yn nodi rhwystr i ymgysylltu, yna dylai Awdurdodau Lleol wneud ymdrechion gwirioneddol i ddileu'r rhwystr hwnnw.
- Dylai ymgysylltiad ddigwydd pan fydd pobl hŷn yn cael cyfle gwirioneddol i gyfrannu eu meddyliau, lleisio'u pryderon a dylanwadu ar y rhai sy'n gwneud penderfyniadau. Yn ogystal, dylid rhoi ystyriaeth i sut y mae fforymau lleol ac unigolion sy'n cynrychioli pobl hŷn fel Eiriolwyr dros Bobl Hŷn, Cydlynwyr Strategaeth ar gyfer Pobl Hŷn, a Fforymau 50+, yn gallu bwydo i'r broses ymgysylltu ac ymgynghori.
- Dylai Awdurdodau Lleol ddweud wrth bobl hŷn sut mae eu meddyliau a'u safbwyntiau wedi helpu i lunio'r cynigion ar gyfer ymgynghori.
- Dylai Awdurdodau Lleol roi sylw arbennig i Egwyddor 7 o Egwyddorion y Cenhedloedd Unedig ar gyfer Pobl Hŷn⁶, sy'n datgan y dylai pobl hŷn aros yn integredig yn y gymdeithas a chyfrannu'n weithredol mewn llunio a gweithredu polisiau sy'n effeithio'n uniongyrchol ar eu lles. Felly, mae darparu gwasanaethau cymunedol, mewn un ffurf neu'r llall, yn hanfodol yn y cyswllt hwn.

6 <http://www.un.org/documents/ga/res/46/a46r091.htm>

Ymgynghori â phobl hŷn yng Nghymru

Ymgynghori

‘Proses mwy ffurfiol, gyda ffocws, ond proses agored a ddylid ei defnyddio os yw newidiadau sylweddol neu ddadleuol i bolisiâu neu ymarferion sy’n effeithio ar bobl hŷn dan ystyriaeth.’

Proses ddwyffordd yw ymgynghori sy’n galluogi pobl hŷn i gyfrannu at y broses o ddatblygu polisiâu a gwasanaethau, a fydd yn arwain at bolisiâu a threfniadaethau mwy realistig a chadarn sy’n adlewyrchu anghenion yr unigolyn a’r gymuned yn well. Dylai’r Awdurdod Lleol ddangos ymrwymiad tuag at fod yn agored ac yn atebol a pharodrwydd i newid o ganlyniad i ddysgu drwy ymgynghori.

- Mae’n rhaid i Awdurdodau Lleol ymgynghori ar adeg pan mae’r cynigion ar wasanaethau cymunedol yn parhau yn y cyfnod ffurfiannol.
- Dylai Awdurdodau Lleol sicrhau bod amrediad mor eang ag sy’n bosibl o bobl hŷn yn gwybod bod cyfnod ymgynghori ar fin digwydd.
- Dylai Awdurdodau Lleol sicrhau bod dogfennaeth ymgynghori yn hygyrch i’r amrediad ehangaf bosibl o bobl hŷn. Dylen nhw roi gwybodaeth ddigonol ynglŷn ag unrhyw gynnig ar wasanaethau cymunedol i ganiatáu pobl i ddeall beth sy’n cael ei gynnig a’r rhesymau y tu ôl iddo. Dylid defnyddio iaith eglur a dylid trefnu’r ddogfen mewn modd rhesymegol.
- Dylai unrhyw ddatganiad o ffeithiau a wnaed gan yr Awdurdod Lleol yn y ddogfen ymgynghori gael ei gefnogi gan dystiolaeth a dylai’r dystiolaeth hon fod yn hygyrch i bobl hŷn.
- Dylai Awdurdodau Lleol sicrhau bod cwestiynau sy’n cael eu gofyn mewn dogfennau ymgynghori yn gwestiynau agored – ac nid yn gwestiynau arweiniol - gyda sail gadarn yn y ddogfen ymgynghori ac unrhyw dystiolaeth gefnogol. Ni ddylai holiaduron gyfyngu’n ormodol ar allu’r unigolyn hŷn i roi ateb ystyrlon i’r cwestiynau a

ofynnwyd, cyfyngu atebion i 'ie' neu 'na' yn unig, er enghraifft.

- Dylai'r Awdurdod Lleol roi amser digonol i bobl hŷn ystyried y wybodaeth ac ymateb.
- Dylai pob ymateb i'r ymgynghoriad gan berson hŷn gael ystyriaeth ddyledus, heb ystyried sut mae'r ymateb hwnnw wedi cael ei gyflwyno.
- Dylai Awdurdodau Lleol ddangos i bobl hŷn eu bod wedi ystyried ymatebion yr ymgynghoriad yn gydwybodol wrth derfynu unrhyw gynigion ar wasanaethau cymunedol.

Asesiad effaith

Rhaid i gorff rhestredig yng Nghymru asesu effaith tebygol polisïau ac ymarferion arfaethedig ar ei allu i gydymffurfio â'r ddyletswydd gyffredinol ac asesu effaith unrhyw bolisi sy'n cael ei adolygu ac o unrhyw adolygiad arfaethedig. Rhaid i gyrrff gyhoeddi adroddiadau o'r asesiadau lle maen nhw'n dangos effaith sylweddol (neu effaith debygol) ar allu awdurdod i gwrdd â'r ddyletswydd gyffredinol a monitro effaith y polisïau a'r ymarferion ar ei allu i gwrdd â'r ddyletswydd honno.

Rhaid i adroddiadau ar asesiadau amlinellu yn arbennig bwrpas y polisi neu'r ymarfer (neu'r adolygiad) sydd wedi cael ei asesu a chynnwys crynodeb o'r camau y mae'r awdurdod wedi'u cymryd i wneud yr asesiad (yn cynnwys ymgysylltu perthnasol). Mae'n rhaid yn ogystal i grynoded o'r wybodaeth y mae'r awdurdod wedi'i ystyried yn yr asesiad a chanlyniadau'r asesiad gael eu cyhoeddi gydag unrhyw benderfyniadau a gymerwyd mewn perthynas â'r canlyniadau hynny. Yn ychwanegol, wrth asesu ar gyfer yr effaith ar grwpiau gwarchoddedig, mae'n rhaid i awdurdodau rhestredig gydymffurfio â'r darpariaethau ymgysylltu a rhoi sylw dyledus i'r wybodaeth berthnasol sydd gan yr awdurdod.

Swyddogaeth asesiad o'r effaith ar gydraddoldeb mewn ymgysylltu ac ymgynghori

Asesiad o'r effaith ar gydraddoldeb

'Mae asesu effaith yn broses a ddylai sicrhau nad yw polisïau ac ymarferion yn gwahaniaethu'n anghyfreithlon yn erbyn, neu'n cael effaith niweidiol ar, grwpiau sy'n cael eu gwarchod gan Ddeddf Cydraddoldeb 2010.'

Wrth asesu effaith, dylai Awdurdodau Lleol yn ogystal ystyried sut y gallai'r polisi neu'r ymarfer hyrwyddo cyfle cyfartal yn well, a sut y bydd yn effeithio ar gysylltiadau rhwng grwpiau. Mae asesu effaith yn ddyletswydd barhaus, ac nid yw'n ymarfer 'ticio blychau'. Dylid rhoi sylw dyledus i ganlyniadau'r asesiadau.

- Dylai Awdurdodau Lleol gydnabod bod ymgysylltu ac ymgynghori llwyddiannus yn ddibynnol ar asesiad effaith cadarn, yn cynnwys asesiad effaith ar gydraddoldeb. Mae swyddogaethau craffu Awdurdod Lleol yn hanfodol er mwyn penderfynu effaith unrhyw gynnig ac i benderfynu a oes gan gynnig effaith anghymesur ar unrhyw unigolion gyda nodweddion gwarchoddedig, fel pobl hŷn.
- Dylai Awdurdodau Lleol gofio bod rhoi 'sylw dyledus' i'r ddyletswydd gydraddoldeb yn golygu ei bod yn ddyletswydd o sylwedd a dylid ei hymarfer yn drylwyr a chyda meddwl agored. Nid yw hyn yn fater o 'dicio blychau'.
- Dylai Awdurdodau Lleol gadw cofnod digonol o asesiadau effaith ar gydraddoldeb fel y gallan nhw ddangos ystyriaeth wirioneddol o'u ddyletswyddau cydraddoldeb a thrafodaeth agored o gwestiynau perthnasol.
- Wrth asesu effaith, dylai Awdurdodau Lleol ystyried y ffaith gall wahaniaethu ynglŷn â gwasanaethau cymunedol fod yn uniongyrchol neu'n anuniongyrchol. Byddai gwahaniaethu uniongyrchol yn digwydd lle mae unigolyn hŷn yn cael ei drin yn llai ffafriol oherwydd nodwedd warchoddedig. Mae gwahaniaethu anuniongyrchol yn digwydd lle mae darpariaeth, maen prawf neu

ymarfer yn cael ei ddefnyddio i bawb, ond sy'n rhoi'r rhai hynny gyda nodwedd warchoddedig yn unig dan anfantais mewn ffordd na ellir ei chyfiawnhau.

- Wrth gynnig newidiadau i wasanaethau cymunedol, dylai Awdurdodau Lleol dalu sylw arbennig i Egwyddor 18 o Egwyddorion y Cenhedloedd Unedig ar gyfer Pobl Hyn⁷, sy'n datgan y dylai pobl hŷn gael eu trin yn deg heb ystyried oed, rhyw, cefndir hiliol neu ethnig, anabledd neu unrhyw statws arall, a chael eu gwerthfawrogi'n annibynnol o'u cyfraniad economaidd i'r gymdeithas.

Mae canllawiau pellach ar asesiad o'r effaith ar gydraddoldeb ar gael ar wefan y Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol⁸.

Disgwyliad y Comisiynydd yw bod Awdurdodau Lleol yn cymryd camau gweithredol i sicrhau bod yn dryloyw ac yn agored mewn perthynas â'r prosesau a fabwysiadwyd a'r penderfyniadau dilynol, yn cynnwys atebolrwydd eglur ar gyfer y penderfyniadau a wnaed.

Dylai pob Awdurdod Lleol sicrhau eu bod yn gosod yn rhagweithiol, yn y parth cyhoeddus, fel eu gwefannau er enghraifft, yr holl ddogfennaeth sy'n arwain at wneud penderfyniadau sy'n arwain at newidiadau i wasanaethau cymunedol.

⁷ <http://www.un.org/documents/ga/res/46/a46r091.htm>

⁸ <http://www.equalityhumanrights.com/cy/hafan/cymru/>

Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru

Mae Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru yn llais ac yn eiriolwr annibynnol ar gyfer pobl hŷn ledled Cymru. Mae'r Comisiynydd a'i thîm yn gweithio i sicrhau bod gan bobl hŷn lais sy'n cael ei glywed, eu bod yn cael dewis a bod ganddynt reolaeth, nad ydynt yn teimlo'n unig nac yn dioddef gwahaniaethu a'u bod yn derbyn y cymorth a'r gwasanaethau sydd eu hangen arnynt.

Mae'r Comisiynydd a'i thîm yn gweithio i sicrhau bod Cymru'n lle da i heneiddio ynddo, nid i rai pobl yn unig ond i bawb.

Sut i gysylltu â'r Comisiynydd:

Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru
Adeiladau Cambrian
Sgwâr Mount Stuart
Caerdydd
CF10 5FL

Ffôn: 08442 640 670

E-bost: gofyn@olderpeoplewales.com
Gwefan: www.olderpeoplewales.com

Trydar: [@comisiwnphcymru](https://twitter.com/comisiwnphcymru)

